

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Dujardin, Vincent, Dumoulin, Michel, *L'union fait-elle toujours la force? Nouvelle histoire de Belgique 1950-1970* (Brussel: Le Cri, 2008, 228 blz., ISBN 978 2 8710 6480 0).

De parlementsverkiezingen van juni 2007 dompelden België in de langste regeringsvorming ooit. Pas eind december 2008 daalde een zekere rust neer over de Wetstraat. Anderhalf jaar politiek immobilisme leverde een karrenvracht aan boeken en studies op, niet alleen in Vlaanderen, maar vooral in Franstalig België. De rode draad die door veel van die Franstalige studies liep was de vraag: wat als de Vlamingen België zouden opblazen? Het thema was eerder al aangekaart in een intussen beruchte televisiereportage op de Franstalige RTBF zender, met de overduidelijke titel 'Bye bye Belgium?'. In het binnenland speculeerden politici en waarnemers over het waarschijnlijke einde van het Vlaams-Waalse huwelijk en het verre buitenland stelde even pertinente vragen over de houdbaarheidsdatum van het land.

Nieuw zijn zulke speculaties evenwel niet. In de jaren zestig van de vorige eeuw werd in regeringskringen geopperd dat alles in het werk gesteld moest worden opdat het land nog twintig jaar kon standhouden – tot in 1988 – want dan zou het wellicht kunnen opgaan in een Europa dat tegen die tijd wel federaal georganiseerd zou zijn. Deze anekdote staat te lezen in *L'union fait-elle toujours la force?*, geschreven door twee historici van de Franstalige Leuvense universiteit (UCL), Vincent Dujardin en Michel Dumoulin. De auteurs hebben eerder al hun sporen verdiend, met onder meer een indrukwekkende reeks historische studies over vooraanstaande Belgische politici zoals Pierre Harmel, Paul-Henri Spaak en Paul Van Zeeland. Het boek behoort onmiskenbaar tot het betere werk onder de post-2007 crisisboeken. De jaren zestig, zo luidt de centrale stelling van het boek, vormen een cruciaal scharniermoment in de Belgische geschiedenis. De studie ervan kan helpen om wat vandaag gebeurt, in perspectief te plaatsen.

In het decennium dat volgde op de Brusselse Wereldtentoonstelling van 1958, stierf het unitaire *Belgique à papa*. Geboren in 1830 als een 'unitaristisch en francofoon' land, muteerde het in die jaren tot een federale staat, gebouwd op een Vlaamse gemeenschap, die economisch en demografisch de overhand nam, en een minoritaire Franstalige gemeenschap, die zichzelf achteruit zag gesteld. Deze samenvatting kan de indruk wekken

dat het boek een klassiek-Franstalig standpunt vertolkt, waarin een angstig Wallonië zich moet beschermen tegen een oprukkend, zegezeeker Vlaanderen. Dat is het echter niet. De auteurs schetsen met verve en met wetenschappelijk sérieux de sociologische kwantumsprong die België in die jaren onderging.

Het decennium werd gekenmerkt door de verschuiving van het economische zwaartepunt van Wallonië naar Vlaanderen (dankzij de buitenlandse investeringen die vooral naar Vlaanderen gingen) en daarmee samenhangende vernederlandsing van de politieke elite – tegen de achtergrond van een veelheid van crises, waartegen de communautaire crisis van 2007 en 2008 als een zwak afkooksel afsteekt. In de bestudeerde periode had België immers niet enkel af te rekenen met communautaire tegenstellingen – door de legendarische Vlaamse politicus Jan Verroken omschreven als een strijd om het ‘respect van de culturele integriteit van de twee etnische gemeenschappen’. Deze waren verweven met opeenvolgende zware economische crises, een quasirevolutionair politiek klimaat in sommige delen van het land, de dekolonisatie van Centraal-Afrika en een sociologische mutatie waarin vertrouwde culturele ijkpunten (religieus, familiaal, media) snel bezig waren te verdwijnen. Waarschuwingen in 2007 en 2008 over een ‘regimecrisis’ zijn klein bier in vergelijking met de existentiële twijfels over het voortbestaan van het land in de jaren zestig. De drie klassieke Belgische breuklijnen waren immers alle tegelijkertijd in beweging: arbeiders stonden tegenover het patronaat, Nederlandstaligen tegenover Franstaligen, vrijzinnigen tegenover katholieken.

De studie van Dujardin en Dumoulin schetst die jaren met opvallende nuance. Wie vandaag de courante Wij-Zij opdeling onderschrijft volgens dewelke in België Vlamingen tegenover Walen staan, zal beslist iets opsteken van de beschrijving van de minstens even diepe kloof tussen Waalse en Franstalige Brusselse politici en van de schets van de interne Franstalige tegenstellingen over de route van de taalgrens, waarbij de oerklassieke tegenstelling tussen katholieken en socialisten een veel grotere rol speelde dan men vandaag nog beseft.

De studie belicht ook hoe de unieke Belgische succesformule in die jaren haar vaste vorm verkreeg. Om het land bestuurbaar te houden, bleek het nodig om te allen koste te vermijden dat beslissingen werden aangevoeld als een dictaat van de ene gemeenschap op de andere. Door de perikelen van deze scharnierperiode heen leerde de nieuwe politieke generatie, die geroepen was om het federale België vorm te geven, hoe de eigen politieke doelstellingen slechts konden gerealiseerd worden als een politiek heet hangijzer niet alleen

vanuit het eigen standpunt, maar tezelfdertijd ook vanuit dat van de tegenpartij bekeken werd. Dit inlevingsvermogen is meteen ook het meest succesrijke Belgische exportproduct.

De slotpagina's van het boek leveren een intrigerende gedachte op. De diepgaande sociologische mutatie van België transformeerde toen oude tegenstellingen tot nieuwe 'identitaire' polarisaties. Zowel in Nederlands- als in Franstalig België was er sprake van een links-rechtspolarisering over de bestaande partijgrenzen heen, terwijl deze partijen tegelijkertijd af te rekenen hadden met een interne polarisering tussen Nederlands- en Franstalige leden en afdelingen. De afloop is bekend. De oproep tot frontvorming onder progressieven verdween naar de achtergrond, terwijl de Vlaams-Waalse polarisering zich wel doorzette en zou leiden tot de splitsing van alle politieke partijen in aparte Vlaamse en Franstalige partijen.

Intrigerend is dan de vraag of de huidige sociologische mutatie van België ook aanleiding zal zijn tot zulke nieuwe identitaire tegenstellingen. De gevolgen van de grootschalige migratie, de onaangepastheid van het bestuurlijke Belgische model, gebouwd op twee gemeenschappen en drie gewesten, aan de sociologische samenstelling van de bevolking, de 'Siamese' verwevenheid van Brussel met het economische weefsel van beide andere gewesten en de geboorte van een 'Brusselse identiteit' rond 2007: het zijn even zovele aanwijzingen dat België thans een vergelijkbare sociologische kwantumsprong als in de jaren zestig ondergaat. De Brusselse krant *Le Soir* titelde in de zomer van 2009: 'Brusselse kosmopolitische identiteit verstoort francofone plannen'. Net zoals in de jaren zestig is vandaag misschien een nieuwe politieke generatie aan het opgroeien, die België eerder als een toegevoegde waarde zal interpreteren dan als een bedreiging voor zijn etnische identiteit, om Jan Verroken te parafraseren.

Rik Coolsaet, Universiteit Gent

Webrecensie BMGN – LCHR 126:4 (2011)

Ebben, Maurits, Heijer, Henk den en Schokkenbroek, Joost (eds.), ***Alle streken van het kompas. Maritieme geschiedenis in Nederland*** (Zutphen: Walburg Pers, 2010, 351 blz., ISBN 978 90 5730 662 4).

Alle streken van het kompas is een passende titel voor de bundel die Femme Gaastra kreeg aangeboden bij zijn afscheid als hoogleraar Zeegeschiedenis aan de Universiteit Leiden. Niet zozeer omdat Gaastra zelf alle zeeën even intensief bevoer, het is vooral zijn ongeëvenaarde kennis over de Verenigde Oostindische Compagnie, waarmee hij faam verwierf. Zijn opvolger op de leerstoel, Henk den Heijer, schrijft in zijn inleiding dat Gaastra wel degelijk oog heeft voor andere onderwerpen dan de Compagnie maar uit de door R. Brandt samengestelde bibliografie blijkt zonneklaar waarop de nadruk in Gaastra's wetenschappelijk werk ligt. Als opvolger van J.R. Bruijn functioneerde Gaastra als spin in het maritiem-historische web en de bijdragen van zijn collega's die inderdaad vele streken van het kompas bestrijken, bevestigen dat. Wat opvalt is dat bijdragen over het Middellandse Zeegebied en de Oostzee ontbreken, terwijl dat toch niet de minst belangrijke gebieden waren voor de Nederlandse scheepvaart. Ook zijn weinig buitenlandse auteurs in de bundel vertegenwoordigd, met uitzondering van de Vietnamees Hoang Anh Tuan. Hij promoveerde in 2006 bij Gaastra over de Nederlands-Vietnamese betrekkingen in de zeventiende eeuw. Uit dergelijke onevenwichtigheden blijkt eens te meer dat het om een feestbundel gaat waarbij de specialiteiten van de collega-auteurs bepalend zijn.

De bijdragen zijn op overzichtelijke wijze geordend naar zeegebied en daarbinnen naar chronologie. Veel auteurs putten uit eigen expertise en diverse artikelen zijn gebaseerd op dissertaties, hetgeen de kwaliteit van de bundel ten goede komt. In het hoofdstuk Europa betreffen twee van de